

Piața San Marco din Veneția

„Casa romena N. Iorga“ din Veneția

Veneția, orașul mării ce bate la fiecare portal de casă, al evului mediu găsit în orice colț, regina apelor de odinioară, mai târziu a plăcerilor, iar astăzi a turiștilor ce nu-l cunosc decât prin porumbelii din piața San Marco, pentru noi, Românii, are o mare importanță.

Ne interesează pentru bogatele arhive, pentru arta de care suntem legați, pentru raporturile politice și economice pe care le-am avut.

Poate cele dintâi legături venețiene cu Românii, sunt acelea cu căraușii veniți din Albania, din jurul Ragusei, Morlacii sau Aromânii. În luptele contra Turcilor, Venețienii utilizau de multe ori soldați morlaci.

Mai târziu, din lipsa cerealelor, Venețienii au ajuns în căutarea lor până la gurile Dunării, intrând astfel în conflict cu Genovezii.

Un Mircea sau Ștefan-cel-Mare aveau relații politice cu dogii venețieni. Cel din urmă trimetea oamenii săi la curtea acestora, sau avea doctori ca Matei din Murano care a lăsat frumoase pagini despre Țările Românești.

Veneția a mai fost și locul de restriște al multora.

Așa, Petru-Cercel pe la 1580, poet, om de gust, bogat, cu alese purtări, „cu niște ochi de o frumusețe deosebită, bun orator”, a petrecut mai mult timp aici, ducându-se vestea de el prin luxul și dărnicia sa.

Una din frumoasele figuri femeiești este și Adorno Vallarga, sau cum se chema în casă Mărioara, al cărui mormânt se află la Murano. Din banii ei și ai familiei s'au ridicat multe opere de artă mai ales în jurul bisericii grecești.

În afară de relațiile politice și comerciale, Veneția a avut cu noi și raporturi culturale și artistice. De aici ne vine, în 1508, tipografia prin Macarie, iar mai înainte vom găsi frumoase miniaturi, frontispicii și litere inițiale pe cărțile lucrate în mănăstirile noastre.

Tot de aici ne vine și literatură populară scrisă, ca romanul: „*Fiore di Virtù*”, străbătând acelaș drum ca și tiparul. Chiar un Ștefan cel Mare, și alții mai târziu, vor trimete ucenici la învățatul zugrăvelii de biserică și numai așa se poate explica influența lui Giotto în pictura religioasă românească.

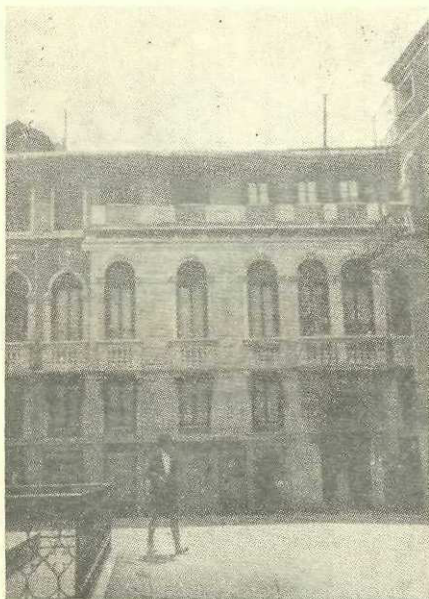
Infloritura pietrelor de morminte, sculptura în piatră își găsește origina tot aici.

Un Stolnicul Cantacuzino va locui și el câțva timp în orașul lagunelor, iar Constantin Brâncoveanu va avea ca secretar pe celebrul Del Chiaro. Dela acesta știm că'n epoca fanariotă se trimeteau mulți tineri la învățatul artei venețiene.

Mai târziu, în secolul al XIX-lea, după studiile Ardelenilor, vom găsi, din nou la Veneția, Români ca Iosif Hodoș, Papiu Ilarian, C. Esarcu, veniți pentru a studia arhivele, și'n ultimul deceniu al acestui veac, pe la 1890, se stabilește în *Calle del Vin*, în dosul hotelului Danieli, având abia 20 de ani, acela care după 40 de ani se va gândi la întemeierea unui institut românesc, având în vedere importanța întregului acest trecut și mediul de artă, urmând pilda înaintașilor săi și gestul său fiind o întregire a ctitoriilor sale din Văleni, de aiurea, dela Roma și Paris, și, poate, la Viena în viitor.

Ideea înființării unui institut românesc la Vene-

ția durează de mult, poate chiar din aceste timpuri, când licențiatul ieșan N. Iorga, „un adevărat fenomen”, cum îl numeau profesorii săi, adânc cunoscător al culturii clasice, studia arhivele Frarilor, unde, după cum spune: „am petrecut atâtea ceasuri plăcute din viața mea, în chiliile Franciscanilor, cu ferestrele deschise asupra unui petec verde de grădină în care înfloresc alb cei dintâi caiși, pe când ciorchine de flori roșii atârnă din balcoanele caselor din față”. Pe atunci poate că se gândea mai mult la documentele sale care îi vor da pentru un moment numirea de „Iorga document”. Mai târziu, liniștea orașului, farmecul său unic, viața rămasă ca odinioară, bogăția de artă și trecut, iubirea orașului unde fiecare colț de „calle”, canal ori de palat, păstrează în el și pe el vechi amintiri,

Casa românească din Veneția

l-au atras din ce în ce mai mult, iar în 1914 se exprimă clar:

„Astăzi colegiul, cu splendida-i sală de adunare a comunității ortodoxe, e pustiu, de mult timp, și mă întreb dacă o înțelegere între Statul român și Eforia bisericii n'ar putea aduce transformarea lui într'un asil pentru tinerii din amândouă națiile cari vin la Veneția spre a face în acest admirabil mediu studii de artă”.

E vorba de colegiul grecesc de pe lângă biserica „San Giorgio dei Greci”, care s'a ridicat din bani românești. Maria, fata lui Petru Schiopul, s'a măritat cu Polo Minio, nobil venețian, care, în 1609 fiind numit consilier al guvernului Cefaloniei, părăsește Veneția. Această Maria a fost înmormântată în biserica „San Maffio” din Murano, în sicriul răposatei „Marieta Perota”, mătușa sa. Una din fetele ei, „Păuna”, se mărită cu „Toma Filan-

gini”, de origine grec. Averei ei servi, lăsată prin testament, la întemeierea și susținerea colegiului grecesc.

Tot aici se află și mormântul lui Zotu Țigara, primul bărbat al Mariei, iar această biserică va fi ajutată și de darurile lui Matei Basarab.

Începând războiul, profesorul Iorga n'a mai văzut Veneția până 'n 1922, iar ideea de a face un institut românesc în acest oraș nu-l părăsi, până când în 1928 reuși să-și realizeze gândul.

Bătrânul pensionar român d. Ernest Marin, fost muzicant în armata română timp de 35 de ani, totdeauna gata de a alerga pentru țara căreia și-a închinat cariera sa, om subțire, având surâsul și gluma pe buze, găsi de vânzare în „Campo Santa Fosca No. 2214” câteva camere. Din acest moment

În curtea casei din Veneția unde a locuit ca student, acum patruzeci de ani, d-l Nicolae Iorga

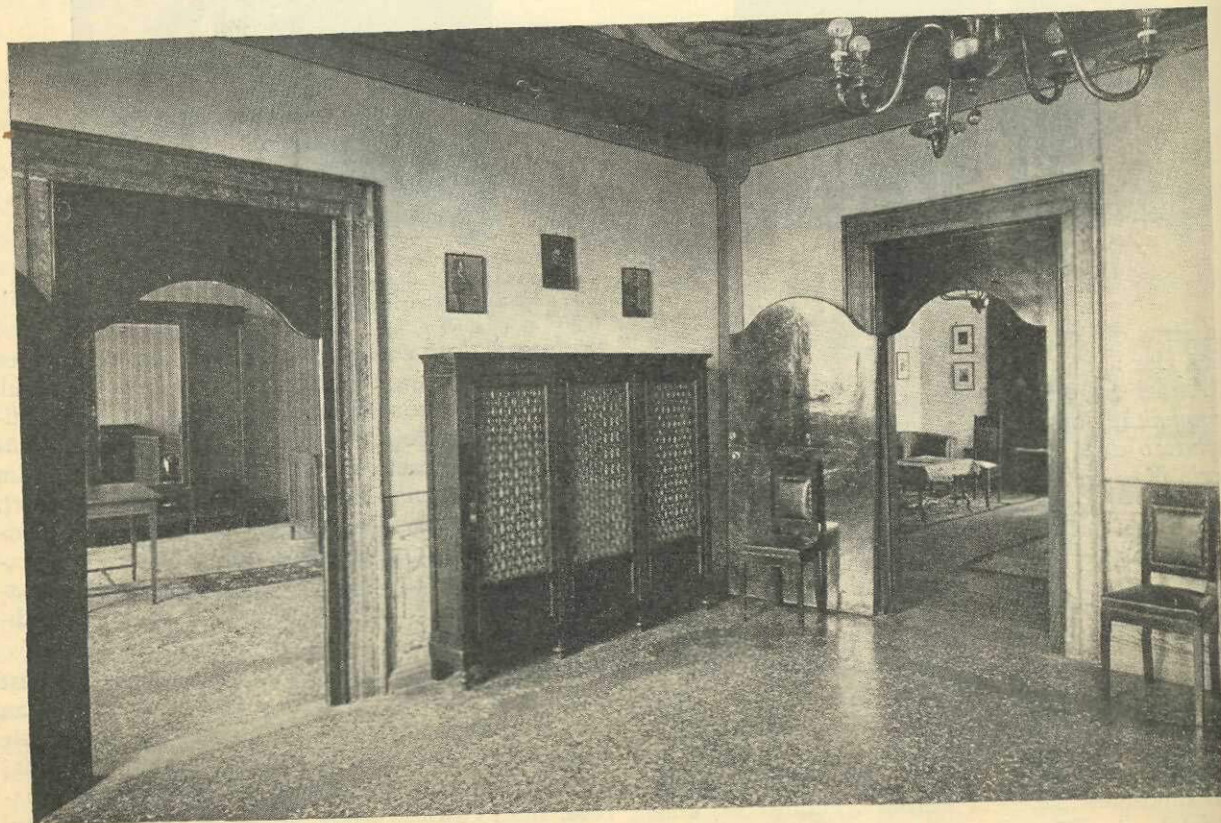
profesorul Iorga a fost preocupat de strângerea banilor pentru a se vedea stăpân pe întreg palatul.

Din venitul conferințelor sale, din donații particulare, din lista ziarului „Universul”, din darul mărinimos și neprecupețit al Băncii Naționale, din bunăvoința Ministerului de Industrie și Comerț, precum și din modestul buget al Institutului Sud-Est-European, profesorul Iorga, în calitate de conducător al acestui institut, devine proprietarul palatului Correr, cumpărat în timp de un an dela diferiți proprietari.

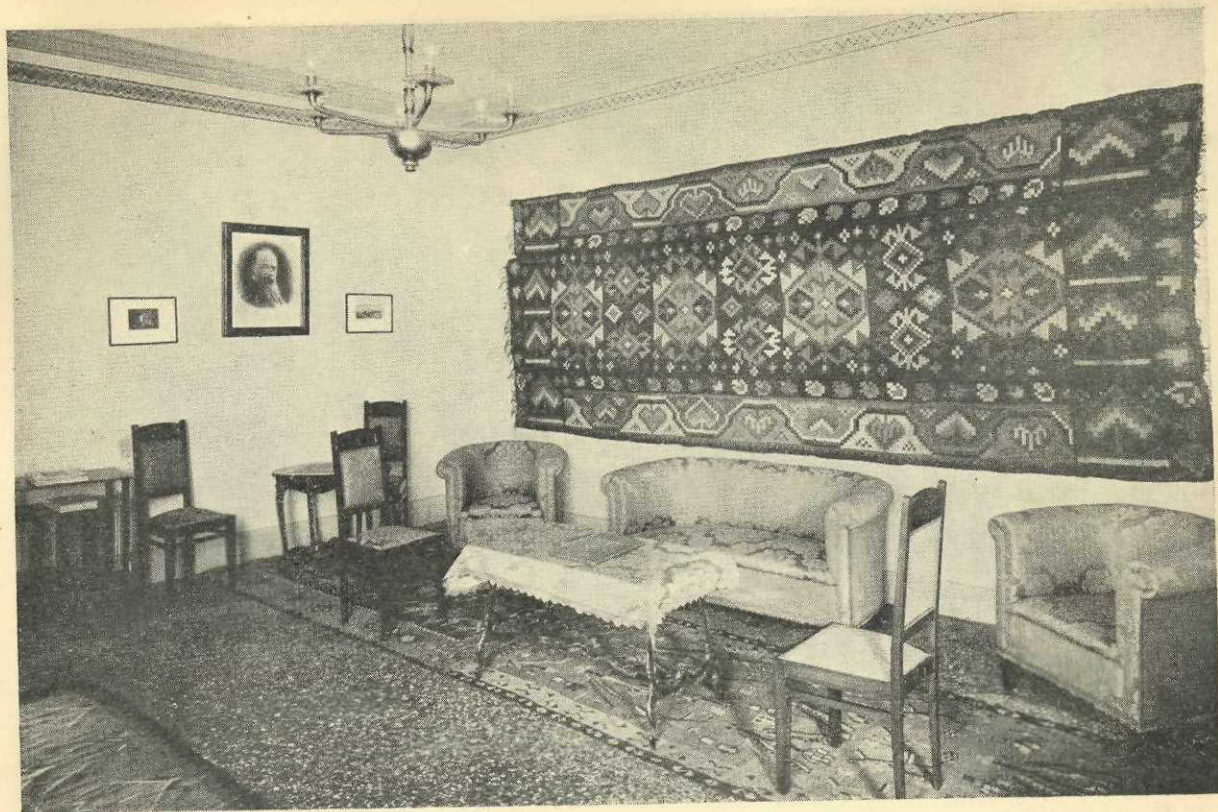
Palatul Correr a aparținut vechii familii cu acest nume ce a întemeiat și muzeul Civic din piața San Marco, zidit înainte de 1600, format din două etaje și mezzanin. Din această clădire numai primul etaj nu e proprietatea d-lui Iorga, ce are intrarea separată, fiind cu totul izolat de restul clădirii. Palatul se află așezat într-o piață numită Santa Fosca, du-

Biuroul d-lui profesor N. Iorga

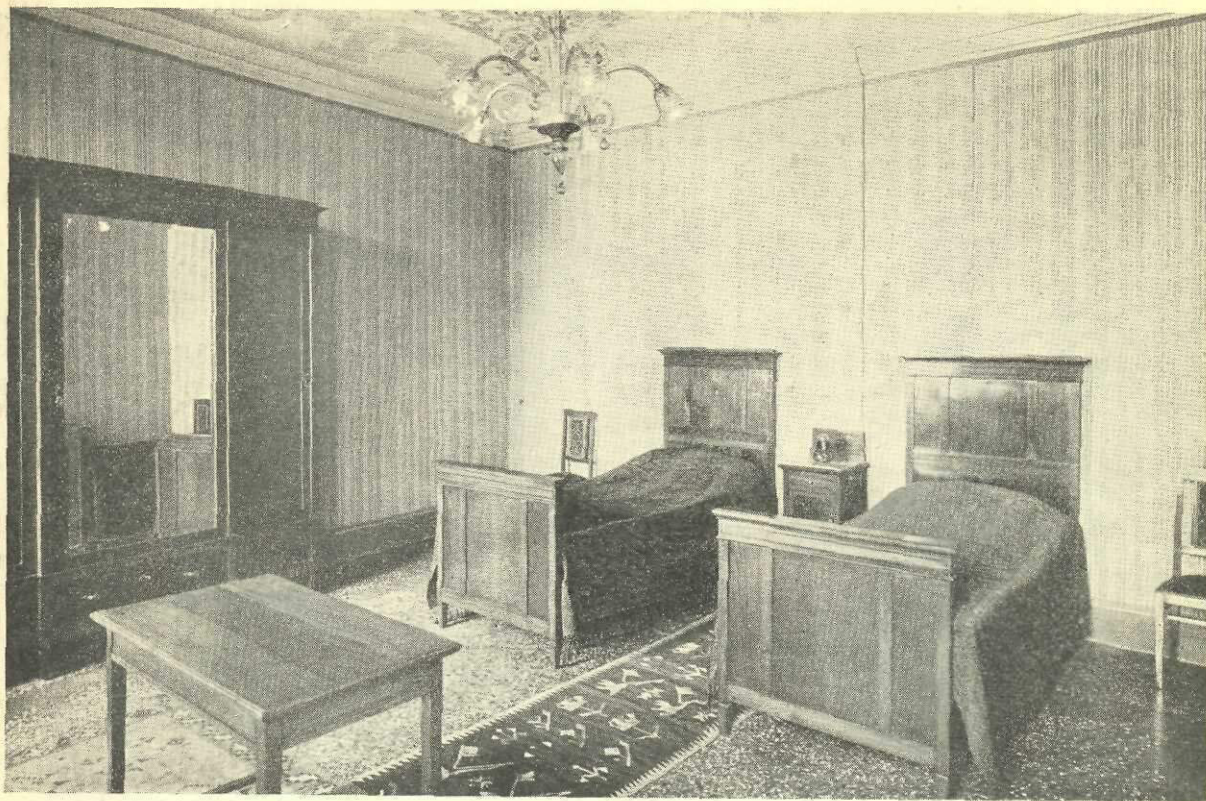
O altă parte din biuroul d-lui profesor N. Iorga

Camera de primire

Camera de mâncare

Camăra de dormit. Se vede o parte din tavanul „Settecento“

pă numele bisericii din fața casei, zidită pela 1700. De oarece piața nu e mare, neputându-se numi nici piazza, nici piazzetta, se cheamă : campo.

În această piață se găsește statua lui *Paolo Sarpi*, (1552—1623), a istoricului „conciliului Tridentin”, ridicată chiar pe locul unde ca preot a avut de suferit, fiind lovit până la sânge, din partea papalității contra căreia se răsculase. Piața e mărginită de o altă parte de un canal, care odată trecut, dai peste casa lui *Jacopo Tintoretto*, în Campo dei Mori, a „vopsitorășului” melancolic în culorile sale, care ne-a redat negustorii de odinioară ai Veneției sau marele tablou „Gloria del Paradiso” din sala marelui consiliu a palatului Ducal. La stânga, câțiva pași de Casa Romena, cu fațada pe Canal Grande se află palatul Vendramin-Calergi, unde, la 1883, își dăde suflarea, păstrând în față extazul ultimei plăceri, Wagner. La dreapta, depărtare de două poduri, un fel de a arăta depărtarea al Venețienilor, tot pe Canal Grande, se găsește cel mai frumos palat, palatul Contarini, sau după numele cunoscut „Că d’Oro”. Și cine dorește să vină cu vaporeșul dela gară la Casa Romena, aici își află debarcaderul.

În spate, casa e mărginită de un canal, căci rar e casă în Veneția care să n’ aibă ieșire spre apă.

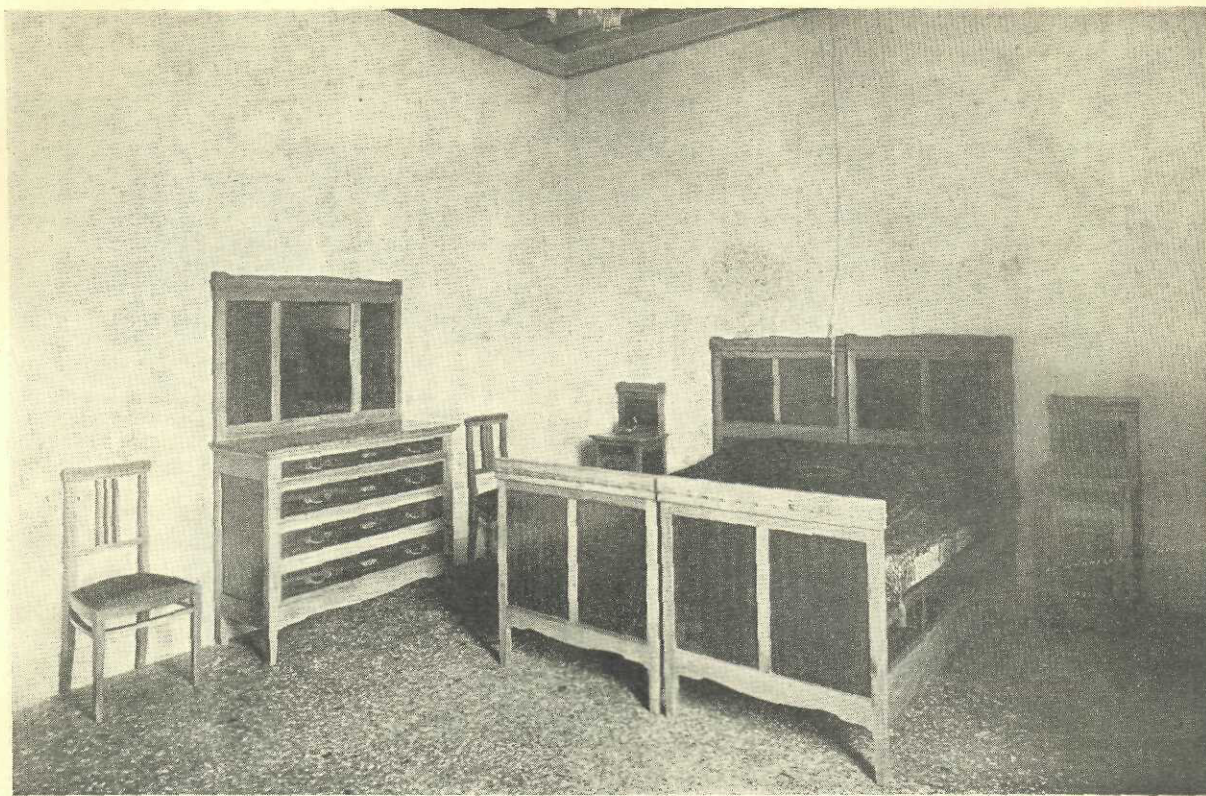
Dela gară se poate veni și pe jos numai în 10 minute și alte 15 minute îți ajung ca să te duci în San Marco.

Casa e formată dintr’o prăvălie, închiriată, apoi are o intrare splendidă, cu pătrate mici de marmoră alb și roșu pe jos. Întâia ușe te duc în mezzanin unde se află sala de mâncare, bucătăria, camere pentru personalul de serviciu, precum și un muzeu format din puținele lucruri date de Ministerele Agriculturii și Industriei. O frumoasă scară urcă la apartamentele de sus. Unul, mobilat mai simplu, e format din nouă camere de locuit. Tot aici se află și un început de bibliotecă. Acest apartament, întâiul cumpărat, a fost îngrijit și mobilat, de prima locatară a Casei românești, d-ra Lucia Caracostea, o distinsă licențiată a Facultății de litere din București, fata d-lui prof. Caracostea. Al doilea apartament, care formează punctul de mândrie al casei, e compus din patru camere de locuit, birou, cameră de primire, de mâncare, bucătărie. Acesta e apartamentul de recepție și tot aici se află și camerele de locuit ale d-lui prof. N. Iorga.

Farmecul apartamentului îl dau cele șase uși din lemn de nuc cu pervazul de marmură de Verona, adevărate opere de artă ce-au atras atenția tuturor.

La acestea se mai adaugă și tavanele a două camere făcute în stilul „sette cento”.

Pe unul din zidurile scării s’a vopsit stema țării, iar sub ea se află o efigie cu figura d-lui prof. N. Iorga în metal, zidită într’o mare bucată de marmoră de Verona. Efigia a fost adusă de studenții

O altă cameră de dormit

prahoveni, în Aprilie 1930, în numele studențimii române și a fost făcută la stăruința studentului Pal-tin Munteanu. Marea placă de marmoră a fost cum-părată din banii excursioniștilor Universității Popu-lare din Vălenii de Munte și zidirea s'a făcut de cel care semnează aceste rânduri în prezența au-torităților locale, a excursioniștilor și a d-lor miniștri : Titulescu, Mironescu, Lugojanu și Savel Rădule-scu, în ziua de 24 August 1930.

Scopul pentru care a fost făcut acest institut a fost scris chiar de d-l prof. N. Iorga într'un arti-col din „Neamul Românesc” :

Casa noastră dela Veneția. Două linii Rador au anunțat că avem, că Institutul sud-est european al meu are — are pentru toți cari pricep — o casă la Veneția, o casă de douăzeci și cinci de odăi care se chiamă un Palat, un vechiu și frumos palat.

Din veniturile Institutului însuși, din darurile bine întrebuințate, dela ziarul „Universul” până la al Băncii Naționale, așa de bogat, palatul Româ-niei, singurul palat strein în Veneția, s'a cumpărat.

Studenții aleși pot veni pentru cercetări în ar-hive. Absolvenții ai Academiei de Comerț se pot pregăti mai departe.

Cei ieșiți din școli de meserii pot învăța sculptura în lemn, dantele, lucrul sticlei, specialități glorioase ale Veneției.

Călători culți și cuviincioși, capabili de a respecta Casa și de a onora țara, pot fi găzduiți cu douăzeci

de lire pe zi (în loc de vre-o șazeci sau o sută la hotele), cu permis dela Institut (Str. Banu Mără-cine No. 1.). Pot fi găzduiți, orientați și conduși.

O spun spre știința publică. O ctitorie româ-nească s'a îndeplinit și sunt mândru că am făcut-o”.

Odată terminată de mobilat și reparat, sub în-grijirea consulului nostru onorar d. Bombardella, un avocat făcând parte dintr'o veche familie venețiană, cu atâta iubire de țara pe care o servește fără odihnă și cu mult devotament, în parte și de subsemnatul, întotdeauna avându-se în vedere sfa-turile și scopurile profesorului Iorga, Casa Romena și-a serbat inaugurarea în ziua de 2 Aprilie 1930. Abia debarcat în Europa, după vizita făcută Româ-nilor din Statele-Unite, profesorul Iorga sosește în Veneția în ziua de 1 Aprilie însoțit de d-na Iorga fiind primit oficial în gară de autorități. În aceeaș zi primește vizita Contelui Pietro Orsi, istoric de seamă, fost primarul orașului, actual președinte al societăților de cultură din Veneția, care îi donează opera lui P. Molmenti din partea acestor societăți. Seara, ține o conferință despre originile Veneției și raporturile ei cu România. Rar un conferențiar are prilejul să vorbească în fața unui public mai ales, mai ascultător decât acela care era în sala Ateneului Veneto, trecând de 1500 de persoane. Puținii români din sală nu pot uita acele clipe. Cu câteva săptămâni mai înainte, în aceeaș sală, cineva, destul de interesat, era neîncrezător în drepturile

Din seara inaugurării (2 Aprilie 1930)

noastre. Bucuria Românilor era mare, fiindcă atunci erau numai câteva persoane, acum nici-un loc liber, atunci vorbea o voce găngavă și lipsită de convingere, prestanță și adevăr; acum, fără a forța bunul simț, adevărul științific, fără a întuneca frunțile, fără a pregăti nimic și fără a primi vre-un ban, un om se impunea prin statura de împărat de odinioară, prin privirea în care trăește o întreagă lume de speranțe, prin vocea ce nu cunoaște oboseala și efortarea, prin gestul ce subliniază vorba, prin marea putere de exteriorizare a simțământului, prin felul larg de a privi și prin bogatele sale cunoștințe; iar prin el cucerea simpatii o întreagă țară. Dreptatea noastră, nu cerută, nu dorită, nu cum-părată, era vădită prin vorbe simple și impusă prin caracterul nobil și loial și prin renumele de savant mondial al lui Nicolae Iorga, ce vorbea „nu pentru socoteli diplomatice, ci pentru suflute, pentru suflutele fără de care o societate nu există...”

A doua zi seara a avut loc inaugurarea, și fără nici-o exagerare, a fost cea mai reușită și impunătoare propagandă făcută dela războiu în Italia. Au luat parte reprezentantul guvernului, al ministerelor de Externe și Instrucție, deputații și senatorii locali, autoritățile locale, rectorii a cinci Universități, reprezentanții tineretului fascist, etc.

A luat cuvântul directorul institutului, d-l prof. Iorga, a cărei cuvântare o dăm mai jos, apoi au răspuns autoritățile.

Inaugurarea casei românești din Veneția are o mare importanță, fiindcă în mod oficial au luat parte reprezentanți ai autorităților Statului și ai culturii italiene, fiindcă mai toate ziarele au consacrat pagini întregi Țării și lui Nicolae Iorga („Corriere della Sera”, „Il popolo d'Italia”, „La Stampa”, „Il giornale d'Italia”, „Gazzetta del popolo”, „Il popolo di Roma”, „Gazzetta di Venezia”, „Gazzettino”, „Messaggero”, „Ambrosiano”, „Italia”, „Veneto”, „Nazione”, „Nuovo Giornale”, „Resto del Carlino”, „Lavoro Fascista”, „Provincia di Padova” etc.); fiindcă în palatul Correr și-a dat întâlnire în acea seară tot ce are mai select Veneția, devenind în acel moment centrul de cultură al orașului în care strălucea un român: Nicolae Iorga.

Iată acum și cuvântarea sa în traducere:

„Casa ale cărei frumoase uși, dovadă de vechie artă venețiană, se deschid astăzi, nu e un adăpost pentru tinerii cari vin aici pentru a studia și cărora Patria, țară de vechi tradiții culturale, le oferă tot confortul necesar, nu e nici un palat al oamenilor fără ocupație cari caută în străinătate posibilități inedite pentru a înlocui tristul gol din inima lor; nu e nici punctul de atracție al banalilor turiști cari vin a sgâi ochii ascultând sfaturile precise ale unui ghid oarecare, înaintea monumentelor de unde apoi adevăratul secret fuge. *E mai întâiu o dovadă de mulțumire.* Veneția intră în istoria noastră de lupte

și suferințe, prin aceea că este națiunii noastre pe țărmurile Dunării, de atâtea ori înroșite de cel mai curat sânge, sacrificată pentru apărarea culturii creștine și a ordinii romane, sprijinul, fie chiar numai prin marile încurajări, pe care le dădea sforțurilor noastre niciodată epuizate.

Când Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, demn de a fi intitulat de papa Sixt al IV-lea, atlet al creștinătății, ținea sus steagurile crucii romane, în fața cuceritorului Constantinopolului, Mahomed al II-lea, care nu putea fi încă stăpânitorul bogatelor noastre văi și al frumoaselor noastre plaiuri, ambasadorii săi veneau aici pentru a face cunoscut cât „lupta cu mintea și cu brațul” domnitorul lor : stăteau acolo, lângă San Mosè gândind cu durere la pericolul depărțatei lor patrii. Când, prin lipsa prietenilor, prin clătinarea Ungariei regale și prin părăsirea Poloniei-jagellonice, războiul sfânt fu întrerupt, nu fără a ne afirma, noi singuri în Orientul creștin european, dreptul nostru la o viață liberă neinfluențată de otomanismul islamic, când mâinile obișnuite să poarte spada însângărată, se domoleau, către frumusețile profunde simțite ale operelor de artă ale poezilor străbuni, o prieteni venețieni, se ’n-toarseră toți acei mari domnitori cari căutau în operele de artă o mângâiere că nu mai puteau urma ținta lor războinică.

Așa Neagoe, întemeietorul necropolei dela Argeș, alături de care în vechiul sanctuar al bisericii domnești cu mormintele primilor domni medievali, sclipeau în umbra secolilor podoabele de aur datorite unei arte franco-italiene, tot așa crudul dar piosul Alexandru Lăpușneanu, noul arhanghel creștin cu încruntata privire și cu suflul mare, Mihai munteanul, așa în sfârșit cel mai larg dintre toți monarhii Orientului, după dispariția Cesarilor bizantini, Constantin Brâncoveanu, destinat de o crudă soartă, de a fi martirul credinței noastre comune. Sub el, mulțumită sfaturilor unui om de mare talent și el victimă a tiraniei turcești și înscris în martirologia creștinătății Orientului, Constantin Cantacuzino, acel descendent al domnitorilor bizantini, care venea la Padova, pela sfârșitul seco-

lului al XVII-lea, ascultând lecțiile unui Antonio de Acqua, putând să scrie o istorie a întregii sale națiuni, întâia istorie națională în Europa, adunată din documente, înaintea criticei lui Benedettini de Francia, și din cântecele populare. De aici, pe drept cuvânt putem fi mândri de a o înscrie în perioada stilului venețian, se inaugură la București, pe baza

tradiției învățământului padovan o școală superioară care este leagănul facultății noastre de filozofie. Și pe vastul teritoriu al bogatului domnitor inspirația unora sculptă cu o nesfârșită iubire strălucitoarele coloane și, atârând deasupra livezilor pline de viață și răulețelor limpezi, balcoanele splendide ale Renașterii venețiene. Și mai târziu, în secolul următor, studenți români, vreo 20,

stăteau aici și copiii de negustori români din Moldova lângă cei de aici, învățau limba așa de dulce care pare mai întâiu de toate un reflex al frumoasei naturi...

Dar aceasta, nici cămin și nici hotel, ci asil pentru intelectuali, e închinată altor scopuri. Veneția nu e un oraș care să fie cunoscut într-o săptămână de vizite grăbite ce sfârșesc prin cumpărături dela fabricile, de altfel demne de orice atenție, de sticlărie și dantele. E aici un suflu gingaș, complex, obișnuit a vorbi numai în intimitate, mai mult, oamenilor înțelegători...

Veneția educatoare, acesta e un concept de care noi Românii suntem mândri de a-l avea pe deplin întâii, așteptând ca și alții să vină prin acea înțelegere de admirație serioasă și nobilă, aici mai mult decât în oricare alt oraș.

Noi, cași Veneția, fără disprețuită de barbarii avizi, am simțit nevoia de a ne constitui într-o liberă comunitate politică sub juzi și duci, păstrând ade-

rența teoretică a imperiului, noi, țărani uniți într'un mănunchiu trainic, și voi, locuitori ai unui oraș zidit „între singurele adăposturi ale valurilor”. Vor veni aici ai noștri, vor locui în aceste camere pline de amintirile trecutului, vor contempla dela largile ferestre roșul întinselor acoperișuri și largul orizontului.

Se vor scobori în cele mai frumoase strade din

O excursie românească înaintea Casei românești din Veneția.

Clătorul Casei românești din Veneția la întoarcerea din America în 1930

lume și vor rămâne ore întregi înaintea pietrelor în care e încorporat zeul frumuseței eterne. Și, când se vor reîntoarce în patrie, vor duce cu ei câte ceva din Veneția, după cum sper că puțin din buna și cinstita noastră viață rurală se va răspândi din fața surâzătoare a acestei case, unde din când în când vi se va prezenta ceea ce produce bogatul nostru pământ și ceea ce iese din simțirea simplă a artei populare, din aceste strălucitoare scoarțe de o interpretare arhaică a naturii românești și din înțelegerea cărturărească a artiștilor noștri.

Și cărțile noastre vor fi la dispoziția cărturarilor voștri cari mai mult decât odată trebuie să spue : „dar aceasta e limba noastră, aceea din Veneția sau aceea din Friul”.

Erau odată aici depozite de mărfuri, depozite de bogății străine. Acum acest depozit românesc de bogății sufletești, e venit, întâiul, pentru un folositor schimb de mărfuri spirituale.

Tuturor acelor cari m'au ajutat aduc astăzi vile mele mulțumiri. Aici, în proprietatea institutului Sud-Est-European, România Orientului și nu a Balcanului a unor geografi de-ai voștri, trăește prin darul Băncii Naționale a României, al Ministerului de Comerț, al marelui ziar „Universul”, dintr-o

prea mică subvenție publică a Institutului care și-a sacrificat pentru acest scop bugetul său pentru ani întregi. Dar, trăește încă prin meritul prietenului meu, Consulul Bombardella, al unui artist al d-voastră, fost ofițer în armata noastră, d. Marin, arhitectul de mare talent d. Rossato, al primilor noștri elevi, laureați ai Universității mele din București, Barbu Theodorescu și Valeriu Papahagi. Ușile sunt deschise : să între lumină”.

Astăzi, în Veneția, avem centrul nostru de respirație românească și culturală. Avem prietenii noștri.

Dar mai presus e cunoscut un nume ce a devenit venețian : *il professore Nicola Iorga*. Il cunosc foștii arhivari de acum 40 de ani ; il cunoaște publicul conferințelor dinainte de războiu și de după războiu, il cunosc societățile culturale al căror membru este, il cunoaște Madona lui Bellini ori Assunta lui Tiziano pe care de atâtea ori le-a admirat ; il cunosc toți ca un mare orator, ca un savant cu renume mondial ; il cunosc ca un mare prieten al Italiei. De aceea *il professore Iorga* a devenit un cetățean al Veneției cu locuința în Santa Fosca.

BARBU THEODORESCU

Canal Grande